

Sygn. akt I CSK 351/10

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 4 marca 2011 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Tadeusz Wiśniewski (przewodniczący)

SSN Mirosław Bączyk

SSN Marta Romańska (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa Jana K.

przeciwko Skarbowi Państwa - Wojewodzie Mazowieckiemu i Miastu Stołecznemu
Warszawa

o ustalenie i uznanie czynności prawnej za bezskuteczną,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej w dniu 4 marca 2011 r.,

skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Apelacyjnego

z dnia 29 października 2009 r.,

**oddala skargę kasacyjną, odstępując od obciążenia powoda
kosztami postępowania kasacyjnego.**

Uzasadnienie

Powód Jan K. wniósł o ustalenie, że przejęcie 25 listopada 1948 r. z mocy prawa przez Gminę m. st. Warszawy zabytkowej nieruchomości, tj. trzystuletniego zespołu pałacowo-parkowego pod nazwą „K.”, położonego przy ul. P. 113a, nastąpiło w sposób wadliwy, a prawo własności tej nieruchomości przysługuje następcom prawnym Marty K., a nadto o uznanie za bezskuteczną czynności prawnej polegającej na zamieszczeniu w Dzienniku Urzędowym Rady Narodowej i Zarządu Miejskiego m. st. Warszawy Nr 27 z 25 listopada 1948 r. pod poz. 2 pkt. 1 ogłoszenia o objęciu w posiadanie przez Gminę m. st. Warszawy nieruchomości „K.” oraz o ustalenie, że objęcie tej nieruchomości w posiadanie było niezgodnym z prawem działaniem władzy publicznej, przez które właścicielom została wyrządzona szkoda w postaci utraty własności nieruchomości, a nadto, że na skutek niezgodnego z prawem działania organu władzy publicznej poddano bezpodstawnemu wywłaszczeniu przedmiotową nieruchomość, bez odszkodowania lub zaoferowania terenu zamiennego.

Pozwani Miasto Stołeczne Warszawa oraz Skarb Państwa - Wojewoda Mazowiecki wnieśli o oddalenie powództwa.

Wyrokiem z 29 października 2009 r. Sąd Apelacyjny oddalił apelację powoda od wyroku Sądu Okręgowego z 17 lutego 2009 r. oddalającego powództwo. Sądy obu instancji odstąpiły od obciążenia powoda obowiązkiem zwrotu pozwanym kosztów procesu.

Podstawą rozstrzygnięcia Sądów obu instancji było ustalenie, że właścicielką „Nieruchomości Warszawskiej hip. Nr /.../ , działka nr 34”, położonej przy ul. P., o powierzchni 8 ha 8203 m², była babka powoda - Marta K. Nieruchomość ta znajdowała się na obszarze objętym działaniem dekretu z 26 października 1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze m. st. Warszawy (Dz. U. Nr 50, poz. 279). Z dniem 21 listopada 1945 r. grunt ten przeszedł na własność gminy m. st. Warszawy.

Kuratorzy praw i majątku nieobecnej Marty K. 16 lutego 1949 r. wystąpili z wnioskiem na podstawie art. 7 dekretu z 26 października 1945 r. o przyznanie jej prawa własności czasowej przedmiotowej nieruchomości. Prezydium Rady

Narodowej m. st. Warszawy decyzją z 30 kwietnia 1955 r., utrzymaną w mocy decyzją Ministra Gospodarki Komunalnej z 30 lipca 1955 r., odmówiło Marcie K. ustanowienia prawa własności czasowej do gruntu i stwierdziło, że wszystkie budynki - fragmenty znajdujące się na tym gruncie przeszły na własność Skarbu Państwa. Przedmiotowy grunt, jak również posadowione na nim budynki, znajdują się w posiadaniu Muzeum Narodowego. Minister Infrastruktury ostateczną decyzją z 2 czerwca 2008 r. stwierdził nieważność obu wskazanych wyżej decyzji odmawiających poprzedniczce prawnej powoda przyznania prawa własności czasowej do nieruchomości, której dotyczy żądanie pozwu, w części dotyczącej gruntu nr hip. ..., dz. 34, stanowiącej obecnie dz. ew. nr 5/7 wyodrębnioną z dz. ew. nr 5/5 objętej KW nr /.../.

Sąd Okręgowy uznał, że powód nie ma interesu prawnego w uzyskaniu orzeczenia ustalającego o treści oznaczonej w żądaniu pozwu, bowiem może skorzystać z innej formy ochrony przysługującego mu prawa. Stwierdzenie nieważności decyzji dekretowych spowodowało ich usunięcie z obrotu prawnego ze skutkiem *ex tunc*, a w związku z tym nastąpiła zmiana sytuacji prawnej powoda przez przywrócenie stanu poprzedniego odnośnie budynku, z koniecznością ponownego rozpoznania wniosku o przyznanie prawa własności czasowej złożonego 16 lutego 1949 r. W tych warunkach powodowi przysługuje zarówno uprawnienie do przyznania użytkowania wieczystego gruntu na podstawie art. 7 ust. 2 dekretu z 26 października 1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze m. st. Warszawy, jak i do uzyskania nieruchomości zamiennej na podstawie art. 7 ust. 4 tego dekretu, a to powoduje, że powód nie ma interesu prawnego w rozumieniu art. 189 k.p.c. w wytoczeniu powództwa ustalającego.

Podzielając ten pogląd, Sąd Apelacyjny wskazał nadto, że obecnie pojęcie interesu prawnego interpretowane jest szeroko, z uwzględnieniem czynnika subiektywnego i obiektywnego. Brak interesu prawnego jako przesłanki powództwa z art. 189 k.p.c. ma miejsce wówczas, gdy powód nie ma żadnej potrzeby ustalenia stosunku prawnego lub prawa, ponieważ bądź jego sfera prawna nie została naruszona bądź nie istnieje niepewność prawa, którego ustalenia domaga się powód. Wyrok ustalający sprowadza się do potwierdzenia określonego stanu prawnego. Jeżeli stan ten jest oczywisty jako wynikający z przepisów prawa, to nie

ma potrzeby, rozumianej jako interes prawny, w jego potwierdzeniu. Potrzeba wydania wyroku ustalającego zachodzi więc wtedy, gdy powstała sytuacja grożąca naruszeniem stosunku prawnego lub wątpliwość co do jego istnienia lub nieistnienia. Na tle okoliczności faktycznych, którymi powód uzasadnił żądanie, może on wystąpić z roszczeniami o świadczenie, które zapewnią ochronę jego interesom. Jedynie ubocznie Sąd Apelacyjny wskazał na niezasadność zarzutu naruszenia przez Sąd Okręgowy art. 1 dekretu z 26 października 1945 r. o gruntach warszawskich w związku z § 1 i 3 rozporządzenia Ministra Odbudowy z 27 stycznia 1948 r. w sprawie obejmowania w posiadanie gruntów przez gminę m. st. Warszawy. Artykuł 1 dekretu z 26 października 1945 r. stanowi, że w celu umożliwienia racjonalnego przeprowadzenia odbudowy stolicy i jej dalszej rozbudowy zgodnie z potrzebami Narodu, w szczególności zaś szybkiego dysponowania terenami i właściwego ich wykorzystania, wszelkie grunty na obszarze m. st. Warszawy przechodzą z dniem wejścia w życie dekretu na własność gminy m. st. Warszawy. Nie ma więc podstaw do przyjęcia, że inne przesłanki niż położenie nieruchomości stanowiły o objęciu nieruchomości regulacją przewidzianą dekretem. Gdy chodzi o rozporządzenie Ministra Odbudowy z 27 stycznia 1948 r. w sprawie obejmowania w posiadanie gruntów przez gminę m. st. Warszawy, to przepis art. 7 ust. 1 dekretu czynności objęcia w posiadanie gruntu przez gminę nadał takie znaczenie prawne, że od dnia objęcia w posiadanie gruntu należy liczyć początek terminu dla zgłoszenia wniosku o przyznanie własności czasowej.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Apelacyjnego z 29 października 2009 r. złożył powód. Powód zarzucił, że orzeczenie to zapadło z naruszeniem prawa materialnego (art. 398³ § 1 pkt 1 k.p.c.), a mianowicie: - art. 189 k.p.c. poprzez jego błędną wykładnię i uznanie, że powód nie ma interesu prawnego w ustaleniu stosunków prawnych, o które wnosił; - art. 1 dekretu z 26 października 1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze m. st. Warszawy w zw. z § 1 i § 3 Rozporządzenia Ministra Odbudowy z 27 stycznia 1948 r. w sprawie obejmowania w posiadanie gruntów przez gminę m. st. Warszawy (Dz. U. Nr 6, poz. 43) przez błędną wykładnię i uznanie, że na mocy tych przepisów wszystkie grunty na obszarze m.st. Warszawy przeszły z dniem wejścia w życie dekretu na własność

gminy m.st. Warszawy, a nie - jak literalnie stanowi dekret - „wszelkie grunty” „w celu umożliwienia racjonalnego przeprowadzenia odbudowy stolicy i dalszej jej rozbudowy zgodnie z potrzebami Narodu”.

Powód wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku i orzeczenie co do istoty sprawy, a w wypadku nieuwzględnienia tego wniosku o przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania oraz o orzeczenie o kosztach procesu przy uwzględnieniu kosztów dotychczasowego postępowania.

Pozwani wnieśli o oddalenie skargi kasacyjnej.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Nie sposób zgodzić się ze skarżącym, o ile zarzuca, że w sprawie doszło do naruszenia art. 189 k.p.c. poprzez jego błędną wykładnię, prowadzącą do uznania, że powód nie ma interesu prawnego w ustaleniu stosunków prawnych, o które wnosił, choć o braku interesu prawnego powoda w niniejszej sprawie decydują po części inne okoliczności niż te, na które wskazał Sąd Apelacyjny. Sąd ten zaakceptował bowiem stanowisko Sądu Okręgowego, który przyjął, że o braku interesu prawnego powoda w uzyskaniu orzeczenia ustalającego, zgodnie z żądaniem pozwu, decyduje okoliczność, iż powód uzyskał decyzję Ministra Infrastruktury z 2 czerwca 2008 r. stwierdzającą nieważność decyzji odmawiających poprzednicze prawnej powoda przyznania prawa własności czasowej do nieruchomości stanowiącej obecnie dz. ew. nr 5/7, wyodrębnioną z dz. ew. nr 5/5 objętej KW nr /.../. Z tej okoliczności Sąd Okręgowy wywiódł, że powodowi przysługuje uprawnienie do ubiegania się o ustanowienie użytkowania wieczystego na podstawie art. 7 ust. 2 dekretu z 26 października 1945 r. o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze miasta stołecznego Warszawy, jak i do uzyskania nieruchomości zamiennej na podstawie art. 7 ust. 4 tego dekretu. Trzeba podkreślić, że w niniejszym procesie powód nie ubiega o ustalenie uprawnień do zawarcia z nim umowy użytkowania wieczystego nieruchomości objętej działaniem dekretu lub nieruchomości zamiennej, a zatem te okoliczności przytoczone przez Sądy obu instancji, a mające decydować o braku interesu prawnego w uzyskaniu orzeczenia ustalającego, o które wnosił powód, nie pozostają w jakimkolwiek związku z żądaniami pozwu.

Zgodnie z ustaloną linią orzecznictwa, brak interesu prawnego w uzyskaniu orzeczenia ustalającego prawo lub stosunek prawny ma miejsce wtedy, gdy te okoliczności faktyczne, na tle których powód występuje z żądaniem, uzasadniają wystąpienie z żądaniem zmierzającym do zaspokojenia roszczenia, o którym powód twierdzi, że mu przysługuje. Taka właśnie sytuacja ma miejsce w niniejszej sprawie. Skoro bowiem powód twierdzi, że przejęcie z mocy prawa przez Gminę m. st. Warszawy nieruchomości „nastąpiło w sposób wadliwy przez zastosowanie sprzecznej z brzmieniem przepisów dekretu o własności i użytkowaniu gruntów na obszarze m. st. Warszawy nieuprawnionej, rozszerzającej interpretacji przepisów” i zmierza do uzyskania orzeczenia, „że prawo własności do tej nieruchomości przysługuje następcom prawnym Marty K. ”, to ochrony takiego roszczenia może żądać w sprawie o wydanie nieruchomości albo uzgodnienie treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym. Nadto, skoro powód twierdzi, że objęcie w posiadanie przez Gminę m. st. Warszawy przedmiotowej nieruchomości było niezgodne z prawem, przez co została powodowi wyrządzona szkoda, powodująca utratę nieruchomości, to ochrony takiego roszczenia powinien dochodzić w sprawie o odszkodowanie. Sama możliwość zgłoszenia żądań, o których mowa wyżej, nie przesądza jeszcze o ich zasadności, ale wyłącza interes prawny w domaganiu się ustalenia w odrębnym procesie tego, co jest przesłanką zasądzenia świadczenia.

W sytuacji gdy powód może żądać świadczenia lub uzgodnienia treści księgi wieczystej z rzeczywistym stanem prawnym, nie ma interesu prawnego w żądaniu ustalenia stosunku prawnego lub prawa (por. m.in. wyrok Sądu Najwyższego z 4 stycznia 2008 r., III CSK 204/07 i powołane tu orzecznictwo Sądu Najwyższego).

Mając powyższe na uwadze, na podstawie art. 398¹⁴ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji. Sąd Najwyższy odstąpił od obciążenia powoda kosztami postępowania kasacyjnego z uwagi na te same przesłanki, którymi kierowały się Sądy obu instancji przy wydawaniu skarżonych w sprawie orzeczeń (art. 102 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. i art. 398²¹ k.p.c.).